

POLITIKŲ IR ŽINIASKLAIDOS SAŲEIKOS: CINIZMAS KAIP POLITINĖS KOMUNIKACIJOS STILIUS

DOC. DR. RENATA MATKEVIČIENĖ

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas
Vilnius University Faculty of Communication
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
El. paštas renata.matkeviciene@kf.vu.lt

Santrauka

Temos pasirinkimą paskatino pastaruoju metu tiek visuomenėje, tiek žiniasklaidoje ryškėjanti kritiško politinių procesų vertinimo tendencija: analizuojant politinius procesus, vertinant valdžios ar politikų veiksmus, ypač politinių rinkimų kampanijas, pastebimas negatyvus, kritinis požiūris, reiškiamas tiek žiniasklaidos atstovų, politikų, visuomenės veikėjų, tiek ir pačių politikų.

Negatyvumas pastebimas ir pačių politikų tarpusavio komunikacijos diskurse: apie konkurentus, ar tiksliau apie oponentus, jų kalbas, keliamas problemas dažnai atsiliepiama itin kritiškai, išsakant tik neigiamą nuomonę, nurodant tik neigiamus argumentus ar kritines pastabas. Žinoma, toks negatyvus politikos konstravimas daugiausia perimamas iš žiniasklaidos, nes retas kuris pilietis pats aktyviai dalyvauja politiniuose procesuose ir mato politikų tarpusavio bendravimą, netarpininkaujamą žiniasklaidos. Nors tai ir nėra tikroji realybė, o tik žiniasklaidos formuojamas politikos atspindys, tačiau dažniausiai remiantis būtent žiniasklaidos konstruojamu turiniu ir yra formuojama ir suformuojama visuomenės nuomonė apie politiką, politikus, politi-

kos institucijas ir jų veiklą. Verta atkreipti dėmesį ir į tai, kad žiniasklaida ne visuomet būna itin objektyvi realybės formuotoja. Turėdama savų interesų, žiniasklaida yra tendencinga, šališka politikos lauko atspindžio konstruotoja, tačiau akivaizdu ir tai, kad pati viena be politikų dalyvavimo ji negalėtų parengti politinio turinio, todėl ta politinė komunikacija, kurią pateikia žiniasklaida, yra politikų ir žiniasklaidos bendradarbiavimo ar (ne)su(si)tarimo rezultatas, iš dalies atspindintis politinius procesus ir, tikėtina, politinės komunikacijos pobūdį.

Šiame straipsnyje bus analizuojamas cinizmas kaip politinės komunikacijos stilius ir jo raiškos žiniasklaidoje tiriant žiniasklaidoje pateikiamų politikų kalbų turinį.

Straipsnyje pateikiama Delfi.lt skilties „Politikų akimis“ keleto metų straipsnių turinio kokybinė analizė ryškinant politinio cinizmo elementus.

Reikšminiai žodžiai: politikai; žiniasklaida; politinė komunikacija; cinizmas; kritiškumas; negatyvumas, politinės komunikacijos stilius.

Įvadas

Politinės komunikacijos tendencijos: ar cinizmas yra vyraujantis politinės komunikacijos stilius

Cinizmas ir jo raiška politinėje komunikacijoje nėra nauja, nors Lietuvoje beveik nenagrinėjama tema. Esminis užsienio tyrėjų, analizuojančių šią problematiką, klausimas – kas lemia cinizmą, pasireiškiantį politikų kalbose, dominuojantį žiniasklaidos pateikiamuose politinių procesų vertinimuose ar piliečių kritiškuose svarstymuose? O gal tiksliau – kiek cinizmo pasireiškimas politinėje komunikacijoje yra susijęs su pasitikėjimu ar nepasitikėjimu politikos institucijomis ir apskritai valdžia?

Daugelio politinį cinizmą ir kritiškumą nagrinėjusių mokslininkų darbuose yra ryškinamas žiniasklaidos vaidmuo: siekdami suin-

triguoti ir paprastai, bet įdomiai pristatyti politinės srities naujienas, žiniasklaidos atstovai pasitelkia kritiką, dažnai cinizmą. Sekdami žiniasklaidoje dominuojančiomis lengvo turinio naujienomis, kritiškų ir daugiau negatyviu nei objektyviu situacijos ar tam tikrų veiksmų vertinimu, politikai, perimdami žiniasklaidoje dominuojantį toną, atitinkamai konstruoja ir savo politinį komunikacijos stilių: trokšdami žiniasklaidos dėmesio, populiarumo, politikai svarbias problemas taip pat siekia pristatyti įdomiai, supaprastindami pagrindinį pranešimą, sumenkindami keliamas ir sprendžiamas problemas ar kritiškai įvertindami oponentų veiksmus ar kalbas. Kaip teigia Dikas Pelsas (2003, p. 47), „politinės komunikacijos stilius ir pasitikėjimas daugiausia kuriamas bendru politikų ir juos delegavusių piliečių sutarimu, kurį lemia politinis stilius ir skonis“. Pastaraisiais metais mokslininkų darbuose nurodomos kelios šiuolaikinės politinės komunikacijos specifiką lėmusios priežastys, tokios kaip: įsigalėjusi politinė reklama, politiniai ryšiai su visuomene ir politikų vartojama populistinė retorika politiniuose debatuose (Van Dalen, Albæk, de Vreese, 2011). Ypač pastarosios įsigalėjimas politinėje komunikacijoje yra siejamas su menkstančiu pasitikėjimu politikais ir politikos institucijomis (mažėjimas pastebimas ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje (Adriaansen, van Praag, de Vreese, 2010; Levi, Stoker, 2000, p. 482). Pasitikėjimas politikais yra kompleksinis dalykas ir jis nulemtas ne tik politinės komunikacijos, bet ir pačių politikų veiklos, jos skaidrumo ar neskaidrumo, korupcijos skandalų, taip pat ir žiniasklaidos, konstruojančios politikos matomumą visuomenėje. Kaip pabrėžia mokslininkai, žiniasklaidos ir politikų kuriamas politinis diskursas, ypač per politinių rinkimų kampaniją, išryškinant politinio proceso trūkumus, sukuriant ar akcentuojant politikų tarpusavio kovą, dažnai tampa priemone, atgrasančia piliečius dalyvauti rinkimuose, formuojančia neigiamą, cinišką požiūrį ir didinančia atsitraukimą nuo dalyvavimo politiniuose procesuose (Guggenheim, Kwak, Campbell, 2011; Elenbaas, de Vreese, 2008, p. 550).

Kritiškumas, negatyvumas ar cinizmas: kuris terminas atspindi politinėje komunikacijoje vyraujančias tendencijas

Dalyvaudami, stebėdami ir vertindami politinius procesus ir politinę komunikaciją susiduriame su kritišku, kartais pašaipiu, negatyviu politinių procesų, veikėjų ir jų veiksmų vertinimu. Koks terminas tinkamai apibūdintų tokį komunikacijos toną ar stilių: kritiškumas, negatyvus vertinimas ar cinizmas?

Politinės komunikacijos tyrimuose, nagrinėjančiuose sumažėjusį visuomenės pasitikėjimą politikais ir politikos institucijomis, akcentuojamas politinis cinizmas – ir kaip priežastis, ir kaip pasekmė politikų bei žiniasklaidos komunikacijos (perduodamų pranešimų apie politinius procesus) tono (Guggenheim, Kwak, Campbell, 2011). Politinio cinizmo apibrėžties analizė politinės komunikacijos srities tyrimuose išryškina šio termino sudėtingumą, sąsajas su kitais terminais, pabrėžiančiais nepasitikėjimą, neigimą ar neigiamą vertinimą.

Tokie terminai kaip negatyvumas, kritiškumas, skepticizmas, cinizmas būtent dėl jau paties termino suponuojamo neigiamo tam tikro reiškinio vertinimo, neigimo ir nepasitikėjimo kuo nors skatinimo politinės komunikacijos mokslininkų vartojami kaip termino „politinis cinizmas“ sinonimai. Remdamiesi įvairiais žodžių reikšmes aiškinančiais žodynais¹, pateiksime populiarias šių terminų reikšmes:

- Kritiškumą galima apibrėžti kaip nesutikimą su reiškiaama pozicija pateikiant argumentus ir nurodant oponentų išsakytų teiginių klaidas arba trūkumų iškėlimą nagrinėjant nurodytus argumentus ar vertinimą arba tiesiog neigiamą vertinimą.
- Negatyvumas dažnai siejamas su skepsiu ir nesutikimu su tam tikrais teiginiais, juos neigiant ar jiems oponuojant, stengiantis pasipriešinti nurodymams ir siūlymams. Negatyvumas gali

¹ Rengiant terminų aprašymus buvo remtasi „Tarptautinių žodžių žodynu“ (1985), „Cambridge Dictionary“ (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cynical>), vocabulary.com (<https://www.vocabulary.com/dictionary/cynicism>), kitais.

būti apibūdinamas kaip neigimas ar prieštaravimas, atmetimas, nepripažinimas.

- Skepticizmas apibūdinamas kaip nepasitikėjimas, nepatiklumas ir abejojimas. Politinės komunikacijos tyrėjai nurodo, kad skepticizmas yra apibrėžiamas kaip nepasitikėjimas politiniu procesu, tačiau tai nerodo paties politinio proceso neigimo.
- Cinizmas – žmogaus priklausomybės nuo visuomenės neigimas, normų ignoravimas, nepadourumas. Tačiau dažniausiai vartojama reikšmė – tyčiojimasis, grindžiamas nepasitikėjimu demonstravimu, netikėjimu teiginiais ar asmenimis. Cinizmas dažnai aiškinamas ir kaip žmogaus prigimtinė savybė, polinkis negatyviai vertinti kitų kalbas, veiksmus, kartais abejonė bet kokių žmogaus veiksmų nesavanaudiškumu. Toks cinizmo interpretavimas yra itin ryškus politinėje komunikacijoje.

Kaip teigia mokslininkai, skepticizmas politinėje komunikacijoje dažnai vartojamas kaip cinizmo sinonimas, tačiau skepticizmas, skirtingai nuo cinizmo, turi ir teigiamą konotaciją: skepticizmas gali būti apibūdinamas kaip informacijos, kuri gaunama, patikrinimo procesas – abejonė, dažnai keliama kognityvinio disonanso, ir todėl jis pripažįstamas kaip pozityvus politinės komunikacijos reiškinys, o cinizmas daugiau siejamas su nepasitikėjimu politikais ir politikos institucijomis, jų veiklos neigimu ir dėl to atsisakymu dalyvauti politiniuose procesuose (Fu, Mou, Miller, Jalette, 2011, p. 46, 56; Adriaansen, van Praag, de Vreese, 2010). Perfrazuojant Dano Jacksono (2010) pateiktą politinio cinizmo apibrėžimą, galima apibendrinti, kad politinis cinizmas yra pasitikėjimo tiek vyriausybe, tiek politiniais procesais nebuvimas; negatyvumas ir rodomas nepritarimas politiniams lyderiams ar kandidatams į politinius ar valdžios postus. Reikia pasakyti, kad dažnai politinis cinizmas yra siejamas su kaltinimu, tiksliau, – tikėjimu ir teigimu, kad visa politinė sistema, o ypač esantys valdžioje, yra korumpuoti, ir todėl jais negalima pasitikėti.

Tokį teiginį sustiprina D. Jacksonas (2010, p. 78), tvirtindamas, kad yra du politinio cinizmo tipai: pirmasis, kuris vadinamas pro-

bleminiu (angl. *issue-specific*), nurodo politikų su(si)siejimą su atitinkamomis problemomis, o antrasis, kuris vadinamas globaliuoju, – su politine sistema.

Politinis cinizmas yra suprantamas kaip kompleksinis reiškiny, apimantis ir palaikymo grupių įtraukimą į politinę diskusiją, ir nesąžiningumą, ir siekį bet kokiomis priemonėmis lyderiauti, ir norą atrodyti gražiai, kelti baimę ir teigti, kad realiai nėra palikta žmogui jokie pasirinkimo, akcentuoti „didelių pinigų“ galią ir pan. (Jackson, 2010, p. 78). Verta paminėti ir tai, kad politinis cinizmas siejamas su politikų ir valdininkų etikos ir sąžiningumo vertinimu, tiksliau, teigimu apie jų nesąžiningus veiksmus (Dancey, 2012, p. 411), taip pat su piliečių neigiamomis nuostatomis, kritišku atitinkamų vyriausybės veiksmų vertinimu (Fu, Mou, Miller, Jalette, 2011, p. 46).

Politinis cinizmas, pasak politinės komunikacijos tyrėjų (Adriansen, van Praag, de Vreese, 2010), yra pasitikėjimo ir tikėjimo nebuvimas įvairiais politikos lygmenimis, negatyvumo ir nepritarimo politikams, politikos institucijoms ir jų veiksmams demonstravimas.

Politinis cinizmas yra tarsi skėtinis terminas, apimantis kritiškumą, negatyvumą, populizmą, dabar itin ryškiai matomus politiniame, taip pat ir žiniasklaidos bei visuomenės diskursuose.

Politinis cinizmas Lietuvoje: kokius politinio proceso aspektus ryškina politikai

Stebint politinę komunikaciją žiniasklaidoje užsienyje ir Lietuvoje, matyti tam tikrų tendencijų panašumai, ypač jei politinė komunikacija žiniasklaidoje analizuojama aktyviuoju – kriziniu ar politinių rinkimų – laikotarpiu: būtent tuo metu atsiskleidžia populizmas, politinės komunikacijos pranešimų supaprastinimas arba „politikos supakavimas“ pasitelkiant ryšių su visuomene specialistus, taip pat ryškus politinės komunikacijos veikėjų negatyvumas vertinant politinę situaciją, vykstančius politinius procesus ar tiesiog oponentus.

Lietuvoje, kaip ir užsienyje, „politinio cinizmo spiralė“ yra įtraukusi visus politinės komunikacijos veikėjus: politikus, žiniasklaidą ir visuomenę. Kaip pabrėžia Rasmusas Tue Pedersenas (2012, p. 225), žiniasklaida yra esminis informacijos šaltinis ir komunikacijos tarp politikų ir piliečių variklis. Pastaruoju metu naujienų žiniasklaida, pristatydamą politinio gyvenimo įvykius, ne tik konstruoja politinę piliečių dienotvarkę, iškelia tam tikras problemas ar pateikia jų vertinimus, bet ir įtvirtina atitinkamą komunikacijos stilių, kuriuo yra pristatomos politinės temos. Mokslininkų teigimu, „cinizmas neat-siranda vien dėl pateikiamo žiniasklaidos turinio, kad ir kaip būtų, jis atsiranda dėl politikų ir žurnalistų santykio“ (Brants, de Vreese, Möller, van Praag, 2009, p. 3), t. y. politikai perima žiniasklaidos pasiūlytą komunikacijos stilių ir taip ištraukia į „politinio cinizmo spiralę“, vėliau į ją yra įtraukiama ir visuomenė, ji perima žiniasklaidos ir politikų pasiūlytą komunikacijos toną.

Būtent žiniasklaidos vaidmuo didinant nepasitikėjimą politikais ir politikos institucijomis yra ryškinamas teigiant, kad dėl kintančio žiniasklaidos politinio turinio, kai tiriamosios žurnalistikos pagrindu parengtas naujienas keičia populiarius pramoginis turinys, dar kitaip anglų kalboje vadinamas „infotainment“ (lietuvių kalba galėtų būti atitinkamu „įdomiai pateikiama informacija“ ar „informacinė pramoga“) ar „soft-news“ (lengvosios ar pramoginės naujienos, „minkštosios“ naujienos), yra sustiprinamas neigiamas, kritiškas požiūris į politikus, politikos institucijas, jų veiklą (Lengauer, Esser, Berganza, 2012). Tą patvirtina ir keletas panašių tyrimų (pvz., de Vreese, Elenbaas, 2008), atskleidžiančių tiesioginę sąsają tarp žiniasklaidoje pateikiamų naujienų pobūdžio ir politinio cinizmo, ir būtent šių politinės komunikacijos veikėjų sąveikos nulemtos atitinkamos elektorato elgsenos.

Žiniasklaida, būdama aktyvi politikos procesų dalyvė, ištraukia į politinio cinizmo kūrimą ir plėtrą, kita vertus, kaip jau minėta anksčiau šiame straipsnyje, į „cinizmo spiralę“ yra įtraukti ar ištraukę ir kiti politinio diskurso veikėjai, kas, viena vertus, gali rodyti žinias-

klaidos galią siūlyti ir konstruoti politinę komunikaciją, jos toną, kita vertus, gali rodyti ir politikų prisitaikymą, ir žiniasklaidos diktuojamų „žaidimo taisyklių“ – pasiūlyto komunikacijos tono – perėmimą siekiant visuomenės informavimo priemonių dėmesio, palaikymo įsitvirtinant žiniasklaidos kuriamame politiniame diskurse.

Šiame straipsnyje keliami keli tyrimo klausimai:

1) Ar Lietuvos politikai, užimantys valdžios institucijose postus, žiniasklaidos publikacijose taiko politinį cinizmą kaip priemonę? Klausimas keliamas siekiant nustatyti politinio cinizmo kaip politinės komunikacijos stiliaus taikymą politikų kalbose: norima išsiaiškinti, ar politinis cinizmas gali būti siejamas tik su oponavimu užimantiems valstybėje svarbius postus, ar tai yra politinės komunikacijos stilius, kuris taikomas nepriklausomai nuo užimamos pozicijos, dalyvavimo politiniuose procesuose intensyvumo.

2) Ar Lietuvos politikai, pasinaudodami žiniasklaida, pasitelkia politinį cinizmą kaip politinės komunikacijos stilių, ryškindami atitinkamas Lietuvos problemas? Klausimo formulavimas sietinas su vyraujančio politinio cinizmo tipo Lietuvoje nustatymu (remiantis Jacksonu, 2010).

Šiame straipsnyje bus analizuojami pačių politikų žiniasklaidai pateikti tekstai, kuriuose matyti politinio cinizmo raiška.

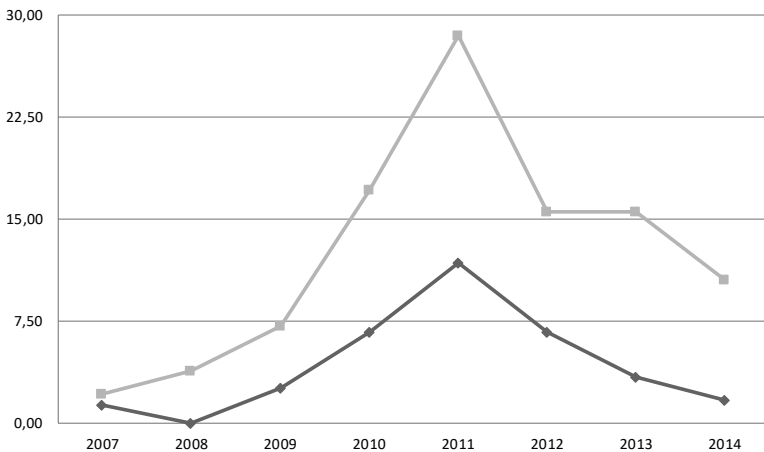
Tekstų analizei pasirinkta politinio cinizmo raiškos klasifikacija, sudaryta remiantis straipsnyje minėtais politinio cinizmo bruožais:

- nepasitikėjimas valdžia, vyriausybe, politiniais procesais, atskirais politikais; kaltinimai politinės sistemos, politikų ir vyriausybės korumpuotumu;
- nepritarimas politiniams lyderiams ar kandidatams, jų išsakytiems teiginiams, keliamoms problemoms, pasitelkiant ir tariamą visuomenės nepritarimą;
- kaltinimas nesąžiningumu ir siekiu bet kokiomis priemonėmis lyderiauti, politikų ir valdininkų etikos ir sąžiningumo neigiamas vertinimas.

Analizei pasirinktas *Delfi.lt* naujienų portalas, jo skiltyje „Politikų akimis“ skelbti politikų pasirašyti tekstai nuo 2007 m. iki 2014 m. (tyrimui pasirinkus gegužės ir gruodžio mėn. 1–12 dienas). Pasirinktu laikotarpiu vyko keletas politinių rinkimų kampanijų: 2007, 2011 m. – rinkimai į savivaldybių tarybas, 2008, 2012 m. – rinkimai į Seimą, 2009 m. – į prezidentus.

Analizuotos 239 publikacijos (žr. 1 pav.), kurios pasirinktu laikotarpiu buvo spausdintos *Delfi.lt* portale kaip politikų parengti komentarai.

Publikacijų skaičiaus analizė atskleidžia politikų parengtų tekstų, publikuojamų žiniasklaidoje, nors ir nedidelį, bet tolygų daugėjimą (iki 2011–2012 m.) ir vėliau publikacijų skaičiaus nusistovėjimą. Toks publikacijų netolygus pasiskirstymas gali būti siejamas su politinių rinkimų periodu ir dėl to padidėjusiu politikų siekiu pristatyti savo poziciją visuomenei pasitelkiant žiniasklaidos priemones.

1 paveikslas. Publikacijų ir publikacijų, turinčių cinizmo požymių, skaičiai, procentais

Šviesiai pilka kreivė – bendras publikacijų skaičius, tamsi kreivė – publikacijų, turinčių cinizmo bruožų, skaičius.

Analogiškas kitimas pastebimas ir vertinant cinizmo bruožų turinčių publikacijų, parengtų politikų, skaičiaus kaitą: iki 2011 m. ryškus tokio pobūdžio publikacijų skaičiaus augimas, vėliau – publikacijų, turinčių cinizmo bruožų, skaičiaus mažėjimas.

2011 m. ir 2012 m. išaugęs publikacijų skaičius, tarp jų ir turinčių cinizmo bruožų, gali būti siejamas ne su tuo metu vykusiais rinkimais (2011 m. vyko rinkimai į savivaldybių tarybas, 2012 m. – į Seimą), bet daugiau su politine situacija.

Kritika, dominuojanti politikų tekstuose, kokia ji?

Analizuojant politikų tekstus matyti kelių tipų kritika: kritikuojami politinių lyderių, politikų veiksmai, kalbos; kritikuojamos valdžios institucijos dėl neveikimo ar net žalingų valstybei veiksmų, jos kaltinamos korupcija (žr. 1 lentelę).

1. Politikų, jų kalbų ir veiklos kritika. Analizuojant politikų tekstus, paskelbtus žiniasklaidoje, matyti, kad opozicijoje esantys politikai, pristatydami tam tikrą problemą, dažnai ryškina atitinkamo politiko (prezidento ar vyriausybės vadovo) veiksmus, nurodydami jų klaidas, netinkamą reakciją į problemą ar nekompetenciją: „<...> prezidentas Valdas Adamkus vis rasdavo progą *papriekiaštai*ti dabartiniams valstybėms vadovams *esą šie „per vieną naktį“ sugriovė* Lietuvos santykius su Lenkija, kurie <...> jo įsitikinimu, *buvę „auksiniai“*“ (A. Čaplikas, 2011 05 03); „Jos ekselencija labai audringai reagoavo į opozicijos siūlymus <...>“ (A. Valinskas, 2010 12 06)

Dažnai politikų veiksmų vertinimas pristatomas pasitelkiant palyginimus ar tiesiog pasišaipant: „bet koks triukšmavimas tik primena vištą, kuri padėjusi viso labo tik kiaušinį, kudakuoja, kad pagimdė asteroidą. <...> Galutinis sprendimas priklauso nuo vieno žmogaus. *Deja, Vyriausybė tokio stipraus vadovo <...> neturi.*“ (A. Butkevičius, 2010 05 11)

Vertindami politinių oponentų veiksmus, politikai tekstuose ryškina abejones jų veiksmams, supriešindami juos su ankstesnėmis

politikų kalbomis, nurodydami prieštaravimus ar neatitikimus tarp to, kas pasakyta ir kas daroma, pavyzdžiui: „Klausimas [R. Juknevičienei – R. M. *pastaba*] galėtų būti toks: „Kodėl Jūs taip nemylėjote Lietuvos kariuomenės, kad neskyrėte jai reikalingo finansavimo?“ (K. Krisčiūnas, 2014 05 09); „Patikėjau, kad daugiau nebegrišime prie mokesčių didinimo klausimo. Tačiau kas vyksta dabar? Dar viena naktinė reforma.“ (A. Čaplikas, 2011 12 08)

Politikų tekstuose neigiamai vertinami ir atitinkami valdžios veiksmai, ne tik pateikiant kritiką, bet ir išryškinant politikos procesų neskaidrumą, politikų nekompetenciją (pvz., „<...> sukeltas ažiotažas ir net isterija akivaizdžiai parodė, jog ne pats vizitas buvo esmė, o kad važiavo ne tie <...>“ (G. Kirkilas, 2013 12 02)

2. Nepasitikėjimas valdžios institucijomis ir jų veikla. Vienas iš dažniausiai pasitaikančių cinizmo bruožų politikų tekstuose – tai valdžios institucijų veiklos kritika, ryškinant veiklos trūkumus ar atskleidžiant vyriausybės neveiknumą: „iš tiesų esminis pasibaigiančios valdžios metų simbolis yra tai, kad, nepaisant visų propagandistinių pastangų, valdžios nuveiktų darbų sąrašas yra labai skurdus“ (A. Kubilius, 2013 12 12); „ką veikė valdantieji visus trejus metus <...>“ (M. Bastys, 2011 12 09); „tebesimėgaudamas prabėgusių metų rinkimų pergalės svai-guliu, premjeras pamėgo kartoti *melagingus teiginius* apie valdančiosios koalicijos nuopelnus ir milžinišką indėlį“ (D. Kreivys, 2013 12 06)

Nepasitikėjimas sietinas ir su politinių oponentų kaltinimu populizmu, visuomenei teikiamais neįgyvendinamais pažadais: „Veidmainystė yra politinių intrigu dalis.“ (M. A. Pavilionienė, 2009 12 06); „<...> Svarbiausia – maitinti tautą pažadais. Tiksliau – parduoti juos su pilietiškumo etikete už labai gerus pinigus.“ (R. Palaitis, 2012 05 03)

3. Politikų kaltinimai valdžios atstovams, politiniams oponentams korumpuotumu ir daroma žala valstybei. Vienas iš pagrindinių cinizmo bruožų greta deklaruojamos išsakomos kritikos politikų veiksams, reiškiamo nepasitikėjimo yra pateikiami kaltinimai politikams korupcija. Tokie kaltinimai teikiami ir politikų publikuoja-

muose tekstuose: „Jei kyšių „apyvarta“ ir sumažėjo, tai pats mąstymas apie korupciją iš esmės nesikeičia nei žiemą, nei vasarą. <...> Galima sakyti, jog Lietuvoje net statome paminklus korupcijai.“ (A. Bulotaitė, 2013 12 09); „Galima spėti, kad tokių projektų įgyvendinime jų proteguotojams visuomet kas nors „nubyra“.“ (M. Adomėnas, 2013 05 08)

Politikų kalbose nevengiama ir abstrakčios politinių oponentų veiksmų kritikos, tiesiog pateikiant kaltinimus dėl daromos žalos valstybei, jos naikinimo ir pan.: „Visos iki vienos Lietuvos Respublikos vyriausybės gali varžytis tik vienu aspektu – kiek kuri padarė žalos tautos kultūrai <...>“ (Š. Navickas, 2011 05 10); „Vis dažniau tenka įsitikinti, jog iš buvimo Europos Sąjungoje Lietuvai yra daugiau žalos nei naudos, o pataikaujant Briuselio biurokratams, nacionalinė valstybė vis dažniau tampa nepatogiu kliuviniu.“ (V. Valkiūnas, 2012 05 09).

Apibendrinant analizei pasirinktus tekstus buvo pastebėtas neigiamas pasireiškimas: politikų tekstuose ne tik pateikiama kritika, nesutinkant su oponentų veiksmais, bet ir prieštaravimas ar tiesiog atmetimas tam tikrų veiksmų, neigiamas jų galimos naudos, o dažnai – priešingai, teigimas apie daromą žalą, kenkimą. Pateiktose publikacijose, kurios buvo priskirtos prie turinčių cinizmo bruožų, pastebėta ir skepticizmo apraiškų, t. y. pateikiamos abejonės dėl valdžios institucijų priimamų sprendimų ir sprendimų priėmimo proceso efektyvumo, veiklos pagrįstumo. Verta pabrėžti ir tai, kad tirtose politikų publikacijose matyti ir ciniškas požiūris į atitinkamus politikus, jų kalbas, veiksmus, ne tik pateikiant neigiamą vertinimą, bet ir kaltinant savanaudiškumu, nesąžiningumu.

Išvados

Lietuvos politikų žiniasklaidoje publikuojamuose tekstuose matyti neigiamas pasireiškimas: politikų neigiamas pasireiškimas. Politinės komunikacijos tyrėjai nurodo esminius cinizmo bruožų raiškos atvejus, kurie buvo nustatyti ir analizuojant politikų tekstus Lietuvos

žiniasklaidoje: tai nepasitikėjimas valdžia, vyriausybe, politiniais procesais, atskirais politikais; kaltinimai politinės sistemos, politikų ir vyriausybės korumpuotumu; nepritarimas politiniams lyderiams, jų keliamoms problemoms, pasitelkiant ir tariamą visuomenės nepritarimą; kaltinimas nesąžiningumu ir siekiu bet kokiais priemonėmis.

Nors cinizmas nėra dominuojantis politinės komunikacijos Lietuvoje bruožas, bent jau tai nebuvo nustatyta tiriant politikų tekstus, publikuojamus žiniasklaidoje, nustatyta, kad politikai, siekdami išsakyti savo nepritarimą valdžios institucijų ar jų vadovų veiksams, oponavimui konkurentams politikoje, pasitelkia cinizmą kaip politinės komunikacijos priemonę. Nors užsienio tyrėjai, analizuodami politinį cinizmą, pabrėžia politikų tekstuose dominuojantį etikos pažeidimų (tiksliau, neetiškos veiklos) ir nesąžiningumo akcentavimą, šitaip atskleidžiant politikų siekį ne visuomet sąžiningai siekti tikslų, tirtose ir šiame straipsnyje analizuotose publikacijose yra ir kaltinimų korupcija bei nesąžiningumu siekiant naudos.

Kaip buvo minėta, užsienio mokslininkai išskiria politinio cinizmo tipus, nurodydami, kad kritiškumas gali būti susietas su politinių procesų neigimu apskritai arba su kritika, išsakoma dėl konkrečių politikų veiksmų, atliekamų sprendžiant atitinkamas problemas. Analizuojant Lietuvos politikų tekstus, publikuotus žiniasklaidoje, pastebėti gana bendro pobūdžio kaltinimai, išsakomi arba konkrečiam politikui, arba apskritai vyriausybei, neakcentuojant vienos konkrečios problemos. Tokią nuomonę sustiprina ir tai, kad politikų tekstuose, kuriuose pastebėta cinizmo bruožų, yra aptariamose ne politikos, ekonomikos ar socialinės problemos, o dažniau analizuojamas ir kritiškai, negatyviai vertinamas visas politinių sprendimų priėmimo procesas.

Galima teigti, kad Lietuvos politikų tekstuose, publikuotuose žiniasklaidoje, politinis cinizmas išryškėja per pristatomą nepasitikimą vyriausybe, politiniais procesais; nepritarimą politiniams lyderiams, jų veiksams. Pabrėžtina ir tai, kad politinis cinizmas

tekstuose atsispindi ir per teigiamus ar politikų išsakomus kaltinimus, kad vyriausybė, atsakingi politinio proceso veikėjai yra korumpuoti, jais negalima pasitikėti.

Aptariant Lietuvos ir užsienio politinio cinizmo raišką politinėje komunikacijoje, verta akcentuoti, kad tiriant Lietuvos žiniasklaidoje skelbiamus politikų tekstus nėra pastebėta radikaliai politiniam cinizmui būdingų bruožų, tokių kaip baimės kėlimas, siekiant išryškinti žmogaus bejėgiškumą, apribotą jo laisvę rinktis, „didžiųjų pinigų“ galią.

Dar vienas aspektas, išryškėjęs tyrimo metu, – politikų kalbose, kuriose pastebėta cinizmo bruožų, buvo reiškiami pabrėžtinai asmeninė politiko, o ne jo atstovaujamos politinės partijos ar kitos politikos institucijos nuomonė. Taigi galima manyti, kad politikai jaučia atsakomybę viešai pateikdami vertinimus politikos institucijos vardu ir kritiką ar negatyvius vertinimus yra labiau linkę išsakyti kaip asmeninę nuomonę.

Politinio cinizmo bruožų tyrimas politinėje komunikacijoje Lietuvos žiniasklaidoje leidžia manyti, kad cinizmas politikų kalbose pasitelkiamas tik kaip komunikacijos stilius, galintis atkreipti žiniasklaidos ar visuomenės dėmesį į politiko keliamas problemas, išsakomus argumentus.

Literatūra

Adriaansen, M. L.; van Praag, P.; de Vreese, C. H. (2010) Substance Matters: How News Content can Reduce Political Cynicism. *International Journal of Public Opinion Research*, 22 (4), 433–457.

Brants, K.; de Vreese, C.; Möller, J.; van Praag, P. (2009). The Real Spiral of Cynicism? Symbiosis and Mistrust between Politicians and Journalists. *International Journal of Press/Politics*, 1–16.

Van Dalen, A.; Albæk, E.; de Vreese, C. (2011) Suspicious minds: Explaining political cynicism among political journalists in Europe. *European Journal of Communication*. Vol. 26, Issue 2, 147–162.

Dancey, L. (2012) The Consequences of Political Cynicism: How Cynicism Shapes Citizens' Reactions to Political Scandals. *Political Behavior*, 34, 411–423.

Elenbaas, M.; de Vreese, C. H. (2008) The Effects of Strategic News on Political Cynicism and Vote Choice Among Young Voters. *Journal of Communication*, 58, 550–567.

Fu, H.; Mou, Y.; Miller, M. J.; Jalette, G. (2011, Summer) Reconsidering political cynicism and political involvement: A test of antecedents. *American Communication Journal*, 13(2), 44–61.

Guggenheim, L.; Kwak, N.; Campbell, S. W. (2011) Nontraditional News Negativity: The Relationship of Entertaining Political News Use to Political Cynicism and Mistrust. *International Journal of Public Opinion Research*, 23 (3), 287–314.

Jackson, D. (2010) Strategic Media, Cynical Public? Examining the Contingent Effects of Strategic News Frames on Political Cynicism in the United Kingdom. *International Journal of Press/Politics*, 16(1), 75–101.

Lengauer, G.; Esser, F.; Berganza, R. (2012) Negativity in political news: A review of concepts, operationalizations and key findings. *Journalism* 2012 13: 179. Prieiga internete: <<http://jou.sagepub.com/content/13/2/179.refs.html>>

Levi, M.; Stoker, L. (2000) Political trust and trustworthiness. *Annual Review of Political Science*, 3, 475–507.

Pedersen, R. T. (2012) The game frame and political efficacy: Beyond the spiral of cynicism. *European Journal of Communication*, 27(3), 225–240.

Pels, D. (2003) Aesthetic Representation and Political Style. Rebalancing Identity and Difference in Media Democracy. In D. P. John Corner (Ed.), *Media and the Restyling of Politics* (pp. 41–66). SAGE Publications.

1 lentelė. Politinio cinizmo bruožai ir ištraukos iš politikų tekstų, publikuotų žiniasklaidoje ir turinčių cinizmo bruožų

Politinio cinizmo bruožai	Politikų tekstų ištraukos
<p>Politinių lyderių veiksmų kritika</p>	<p>„Prezidentė iš anksto nurodo, kokio pareigūno atleidimo teikimą premjeras nedelsdamas turi padaryti. <...> Mat jai labai svarbu viešai pabrėžti ir viešai parodyti, kas komanduoja šitam kadruų keitimo paradui.“ (J. Kirkilas, 2010 05 04)</p> <p>„Bet koks triukšmavimas tik primena vištą, kuri padėjusi viso labo tik kiaušinį, kudakuoja, kad pagimdė asteroidą. <...> Galutinis sprendimas priklauso nuo vieno žmogaus. Deja, Vyriausybė tokio stipraus vadovo <...> neturi.“ (A. Butkevičius, 2010 05 11)</p> <p>„Jos ekselencija labai audringai reagavo į opozicijos siūlymus <...> Tokie opozicijos siūlymai yra nekompetentingi ir net ekonomiškai nusikalstami, – rėžė iš peties Ponia [Prezidentė], nuo šiol prisimanti ne tik Tautos Mokytojos, bet ir Visagalės Teisėjos vaidmenį. <...> Suteikime progą tautai pažinti savo didžiavyrius. Ir didžiamoteris.</p> <p>P. S. Panašiai ir galvoju, kad be reikalo. Juk vis tiek labiausiai bus diskutuojama ne dėl čia išsakytų abejonių, o dėl to, kad antraštėje Jos Ekselenciją pavadinau PONIA. Juk pavardė mergautinė. Turėtų būti PANELĖ.“ (A. Valinskas, 2010 12 06)</p>
<p>Politikos institucijų veiklos kritika</p>	<p>„Klausimas [R. Juknevičienei] galėtų būti toks: „Kodėl Jūs taip nemylėjote Lietuvos kariuomenės, kad neskyrėte jai reikalingo finansavimo?“ (K. Kirsčiūnas, 2014 05 09)</p> <p>„Norom nenorom prieš akis iškyla 2008-ųjų metų Seimo naktinių mokesčių dramos.“ (M. Varaška, 2011 12 01)</p> <p>„Patikėjau, kad daugiau nebegrišime prie mokesčių didinimo klausimo. Tačiau kas vyksta dabar? Dar viena naktinė reforma.“ (A. Čaplikas, 2011 12 08)</p>

Politinio cinizmo bruožai	Politikų tekstų ištraukos
Oponentų kritika	<p>„<...> sukeltas ažiotažas ir net isterija akivaizdžiai parodė, jog ne pats vizitas buvo esmė, o kad važiavo ne tie <...>“ (G. Kirkilas, 2013 12 02)</p> <p>„Konservatoriai patys sau išpranašavo ir išaugino šias negandas, už kurias, deja, turės mokėti Lietuvos žmonės.“ (A. Sysas, 2012 12 03)</p> <p>„Mes <...> žiūrime į procesus Lietuvoje realistiškai, deja, konservatorių kalbos nuo darbų smarkiai skiriasi, o pastarieji optimizmu tikrai nekvepia.“ (A. Butkevičius, 2010 12 08)</p>
Kritika dėl politikų neveikimo	<p>„Iš tiesų esminis pasibaigiančios valdžios metų simbolis yra tai, kad, nepaisant visų propagandistinių pastangų, valdžios nuveiktų darbų sąrašas yra labai skurdus.“ (A. Kubilius, 2013 12 12)</p> <p>„Rinkimų kampanijos pažadas „mes žinome kaip“ akivaizdžiai tapo „neturime kas“. Populizmas priėjo liepto galą.“ (V. Stundys, 2012 12 10)</p> <p>„Ką veikė valdantieji visus trejus metus <...>“ (M. Bastys, 2011 12 09)</p>
Nepasitikėjimas valdžios, politikos institucijomis	<p>„Šaukim, rėkim „už teisingumą“, bet nedarykim nieko, kad teisingumas įvyktų. Svarbiausia – maitinti tautą pažadais. Tiksliau – parduoti juos su pilietiškumo etikete už labai gerus pinigus.“ (R. Palaitis, 2012 05 03)</p> <p>„Veidmainystė yra politinių intrigų dalis.“ (M. A. Pavilionienė, 2009 12 06)</p>
Kaltinimai sakant netiesą	<p>„Kaip iš gausybės rago liejasi įvairiausių apklausų ir tyrimų duomenys apie realią ir ekonominę padėtį, politikų reitingus, žmonių lūkesčius. Ar Vyriausybė bent kiek atsižvelgia į visuomenės nuomonę? <...> Kiek dar Vyriausybė apgaulinės žmones?“ (V. Blinkevičiūtė, 2011 12 05)</p> <p>„Tebesimėgaudamas prabėgusių metų rinkimų pergales svaiguliu, premjeras pamėgo kartoti melagingus teiginius apie valdančiosios koalicijos nuopelnus ir milžinišką indėlį.“ (D. Kreivys, 2013 12 06)</p>

Politinio cinizmo bruožai	Politikų tekstų ištraukos
Kaltinimai korumpuotumu	<p>„Jei kyšių „apyvarta“ ir sumažėjo, tai pats mąstymas apie korupciją iš esmės nesikeičia nei žiemą, nei vasarą. <...> Galima sakyti, jog Lietuvoje net statome paminklus korupcijai.“ (A. Bulotaitė, 2013 12 09)</p> <p>„Galima spėti, kad tokių projektų įgyvendinime jų proteguotojams visuomet kas nors „nubyra“.“ (M. Adomėnas, 2013 05 08)</p> <p>„Lietuvoje jau ir penktokas žino, kad norint patekti į geresnę mokyklą, reikia tetai iš savivaldybės nunešti saldainių. Giminaičiai ar draugai gali padėti išspręsti visas problemas, jeigu dirba ten, kur reikia. Didžioji dalis tautos tai gerai žino ir tuo naudojasi.“ (A. Bilotaitė, 2011 12 10)</p>
Kaltinimai darant žalą valstybei	<p>„Į paraštes išstumiami tai, kas leidžia mums išlikti tauta, Valstybe, o ne tiesiog gyvenama teritorija.“ (G. Labanauskas, 2013 05 12)</p> <p>„Vis dažniau tenka įsitikinti, jog iš buvimo Europos Sąjungoje Lietuvai yra daugiau žalos nei naudos, o pataikaujant Briuselio biurokratams, nacionalinė valstybė vis dažniau tampa nepatogiu kliuviniu.“ (V. Valkiūnas, 2012 05 09)</p> <p>„Visos iki vienos Lietuvos Respublikos vyriausybės gali varžytis tik vienu aspektu – kiek kuri padarė žalos tautos kultūrai ir genofondui.“ (Š. Navickas, 2011 05 10)</p> <p>„Maždaug 2012 m. gruodžio 21 d. Lietuvoje iš tiesų gali įvykti „pasaulio pabaiga“, nes jos viešajame gyvenime oficialiai, iškilmingai ir atvirai bus palaidotas bet koks, dar kur nors likęs padarumas.“ (G. Songaila, 2012 12 10)</p>

INTERACTIONS OF POLITICIANS AND MEDIA: CYNICISM AS POLITICAL COMMUNICATION STYLE

RENATA MATKEVIČIENĖ

Summary

Keywords: politicians; media; political communication; cynicism; criticism; negativity; political communication style.

The choice of the topic has been inspired by the recent tendency to critically evaluate political processes both in society and in the media discourse: a negative, critical approach, expressed by media representatives, political actors and political commentators, public figures, and the public, is noticeable when analyzing political processes, actions of government or peculiar politicians.

Negativity is noticeable in the discourse of politicians' communication when political actors comments actions or speeches of opponents, the problems raised by the opponents are often commented critically, expressing only a negative opinion, indicating only negative arguments or critical remarks. Of course, this kind of negative evaluation of actors of policy-making process is mainly taken over by the media, as citizens do not actively participate in political processes and see political processes and interactions of politicians only in and from media. Media's discourse is a place where political communication style is highlighted: media is a medium for politicians and it's

only a reflection of politics in the media, but largely based on the content that the media is constructing the public opinion about politics, politicians, political institutions and their activities is shaped. Political discourse in media is constructed not only by media (it's clear that media is a biased constructor of political field), but it is also clear that without active participation of politicians in media discourse it would be hard to construct political content for media, - so political communication in the media discourse is the result of interactions between politicians and the media, in both content and style of communication.

This article will analyze cynicism as a style of political communication and its expression in the media by exploring the content of the statements of politicians in the media. In the article qualitative analysis of the content of several years of articles by Delfi.lt in the column "Politicians' eyes" is presented, highlighting elements of political cynicism in comments presented by political actors.

Iteikta 2016 m. liepos 19 d.